

KERTINĖ
PARAŠTĖVienintelė viršum
tamsaus chaoso

Ir šneku, ir skaitau, ir šį bei tą rašau, ir prie gramatikos bei žodyno pasėdžiu, o vis tiek nesijaučiu pakankamai tvirtas lietuvių kalbos padangėje. Net ir šį sakinį rašydamas, abejoju: o gal vietų padangės būtų tiksliau — dirvuose?

Ilgametis atitrūkimas nuo gimtojo krašto gerokai apdilio pojų lietuvių kalbai. Būčiau laimingas, jei rašant mintys pavirstų taisyklingais sakiniiais, jei be vargo siūlytųsi patys tinkamiausi žodžiai. O šnekančiam, visokie gajūs „amerikonizmai“ nesibrautų iš visagalio gyvenimo verdenių. Žinoma, šiandien neišvengiamai sakome ir rašome: supermarketas, baterija, eskalatorius, piktas, televizorius, avenida, bulvaras... Tačiau jaučiamės ne kaip, išgirde iš savo tautiečio lūpų apie vykstantį „seila“, su visokiais barginais, trečio sūrio molo departamentoriuose, ten galėsim suvalgyti lančiuką“.

Kratytis tarptautinių ar anglišku žodžių, kai nėra lietuviško atitikmens, neįmanoma. Tačiau yra nedora jau turimus ir vartojamus savuosius ramia sąžine nustumti į šalį.

Kur kas blogiau su sintakse. Išėivių laikraščiuose skaičiau kelių mūsų rašytojų nusikundimą, jog Lietuvoje leidyklos tiesiog „savavaliu“, betaisydamos ten spausdinimui nusiūstus tekstus. Taiso net sakinių sąrangą, be autoriško sutikimo. Aišku, negeras reiškinys. O gal tam yra šio toks pagrindas? Tik spėju.

Apie savo patirtus nemalonumus, leidžiant romaną Lietuvoje, rašo A. M. Balašaitienė *Drauge* (1992 m. spalio 14 d.). Jos nusiūtą rankraštį ten taip ištaisė, jog tiesiog neatpažinusi teksto. Savo straipsnyje ji nepateikia nė vieno pavyzdžio, kaip ir ką jie keitė, todėl sunku pasakyti, ar iš tikro prirėkė šitokio išsamaus taisymo. Balašaitienės pastaba, jog „stilius yra kiekvieno autoriaus neliečiamas, antspaudas“, tinka tik tada, jei rašančiųjų kalba maždaug išlaiko dabartinės vartosenos lygį, jei tas „stilius“ nedaro sintaksės dėsnių (išskyrus eksperimentinį rašymą).

Kad Lietuvos periodinė spauda irgi šlubuoja, Balašaitienė nurodo linksnio klaidą *Gimta-*

jame krašte: „šiandieną spaudoje pasirodo straipsnių“. Anot jos, pasirodo „kas“, o ne „ko“. Man regis, *Gimtas kraštas* gan tiksliai pavartoja dalies kilmininką, nes čia „pasirodo“ turi „atsirodo“ prasme. Mielai rašytojai praverstų nuodugniau įsigilinti į gramatiką.

Išėivių rašiniuose žodžių tvarkos ar sintaksės klaidų yra apšči. Šiaip skaitydamos viską praleidžiu pro blakstienas. Tik tada nusistebiu su šypsniu, kai iškraipoma informacija. Pavyzdžiui: „Jugoslavijoje amerikietis šachmatininkas Bobby Fisher atidėjo dešimtąjį žaidimą su rusu oponentu Boris Spassky, dėl inkstų sutrikimo, priverstusio jį atsi-gulti ligoninėn“. Skaitant atrodo, kad sunegalavo Fisher'is. O iš tiesų į ligoninę pateko Boris.

Balašaitienė rašo: „Pagaliau, gavus originalą, supratau, jog tai mano romano plagiatas: paliktas turinys, bet ne stilius“. Jei būčiau redaktorius, šiame sakinyje padalyvi „gavus“ pakeiččiau dalyviu „gavusi“ ir užuot „supratau“ rašyčiau „įsitikinau“ ar „pamačiau“. Šitaip taisyklingiau, ir stilius nepagadintas.

Pailiustruosiu, kaip kartais mano apylinkės tautiečiai parapijos leidinėlio ar šeštadieninio radijo šnekos groteskais mane pralinksmina iki ašarų. Iš Lietuvos sugrįžęs keliautojas raštu porina savo įspūdžius: ten dabar visko yra, „galima nusipirkti avalynės ir batų“. Radijas skelbia, „kad duodamos nuolaidos ant visų prekių“, kad prelegentas „supažindins apie mūsų ūkinį gyvenimą“. Perspėja: „Kas nesilaiko gamtos dėsnių, tai miršta nesulaukęs normalaus amžiaus“. O normalus amžius, pasak pranešėjo, yra šimtinė. Rimtai teigiama, kad „tarp mūsų vyrų populiariausias yra plaučių vėžys“. Ir džiugi žinia: „Popiežius žada atvykti apsilankyti Lietuvoje“. Ir patriotiškas credo: „Garbė būti lietuviui ir puikiai atstovauti Lietuvai“. O baliuje „programa išpildys N.N. solistė“.

Ar čia reikia raudono pieštuko, tegul sprendžia patys skaitytojai. Aš manau, raštininkai ir pranešėjai gerokai pakeltų savo kalbinę kultūrą, jeigu atidžiau padirbėtų prie savo tekstų ir per daug nepasitiktų savuoju lietu-

Klaipėda praeities prisimininimuos

VALTERIS BENDIKAS

Kaip senoji Klaipėda atrodė ir kas joje vyko prieš Antrąjį pasaulinį karą, daugeliui gal nežinoma arba jau primiršta. Ji tik dar glūdi kai kuriuose praeities prisiminimuose arba subjektyvios istorijos lapuose.

Ji nebuvo didelė, bet graži, patraukli ir įdomi, išsipočiusi kultivuojamais skverais, aikštėmis, įvairiais paminklais ir istoriniais pastatais. Kol Klaipėdos kraštą nuo Lietuvos skyrė rusų/vokiečių siena, nedaug Didžiosios Lietuvos gyventojų ją matė, neminant pirklių ir kontrabandininkų. Pirkliams ir kontrabandininkams buvo svarbūs asmeniškai reikalai, o ne miesto idomybės. Pirkliai ieškojo pas vietinius prekybininkus prekybinių ryšių užmezgimo, kontrabandininkams rūpėjo kaip susipažinti su uoste esančių įvairių valstybių laivų įgulų jūreiviais, iš kurių tikėjosi išgauti užsienietišku prekių gabeni-mui „per žalią sieną“ ir nepretkiai pilną Lietuvą. Tais laikais kontrabanda vertėsi daugelis pasienyje gyvenančių vyrų ir moterų. Degtinė, druska ir įvairiausios kitos užsienietiškos prekės jiems buvo geriausi uždarbiai.

Vieninteliais to laiko „turistais“ reikėtų laikyti klaipėdiečių ūkininkų iš Žemaitijos pasienio ūkio darbams pasamdytus „bernus ir mergas“, kurių didžiausias noras visada būdavo pamatyti miestą, apžiūrėti uoste esančius laivus ir pasidžiaugti įvairiomis miesto randamomis pramogomis, kurių niekada netrūko. Kartą per metus „gaspadoriai“ ne tik duodavo jiems laisvą dieną, bet ir nuveždavo į pagersėjusį Klaipėdos Jomarką. Jomarkas prasidėdavo Švč. Trejybės sekmadienį ir tęsdavosi visą savaitę. Prieš radijo ir televizijos laikus Jomarkas būdavo didžiausia atrakcija visam kraštui.

Po Klaipėdos krašto prisijungimo prie Didžiosios Lietuvos Jomarko tradicija buvo tęsiama toliau. Nuo pat Karolio tilto iki Turgaus halės, o ir visa teatro aikštė buvo apstatyta prekybinių kalpinių, visur didžiausias pasirinkimas įvairiausių kepsnių ir saldumynų. Daugybė įvairiausių karuselų ir net cirkų atvykdavo iš Karaliaučiaus. Ten

vių kalbos mokėjimu. Žodyno, gramatikos, sintaksės dažnesnis vartymas, pirmąsias grožinės literatūros skaitymas yra būtini, norint savyje išlaikyti gyvą lietuvių kalbos dvasią. Ji gi mums yra vienintelė.

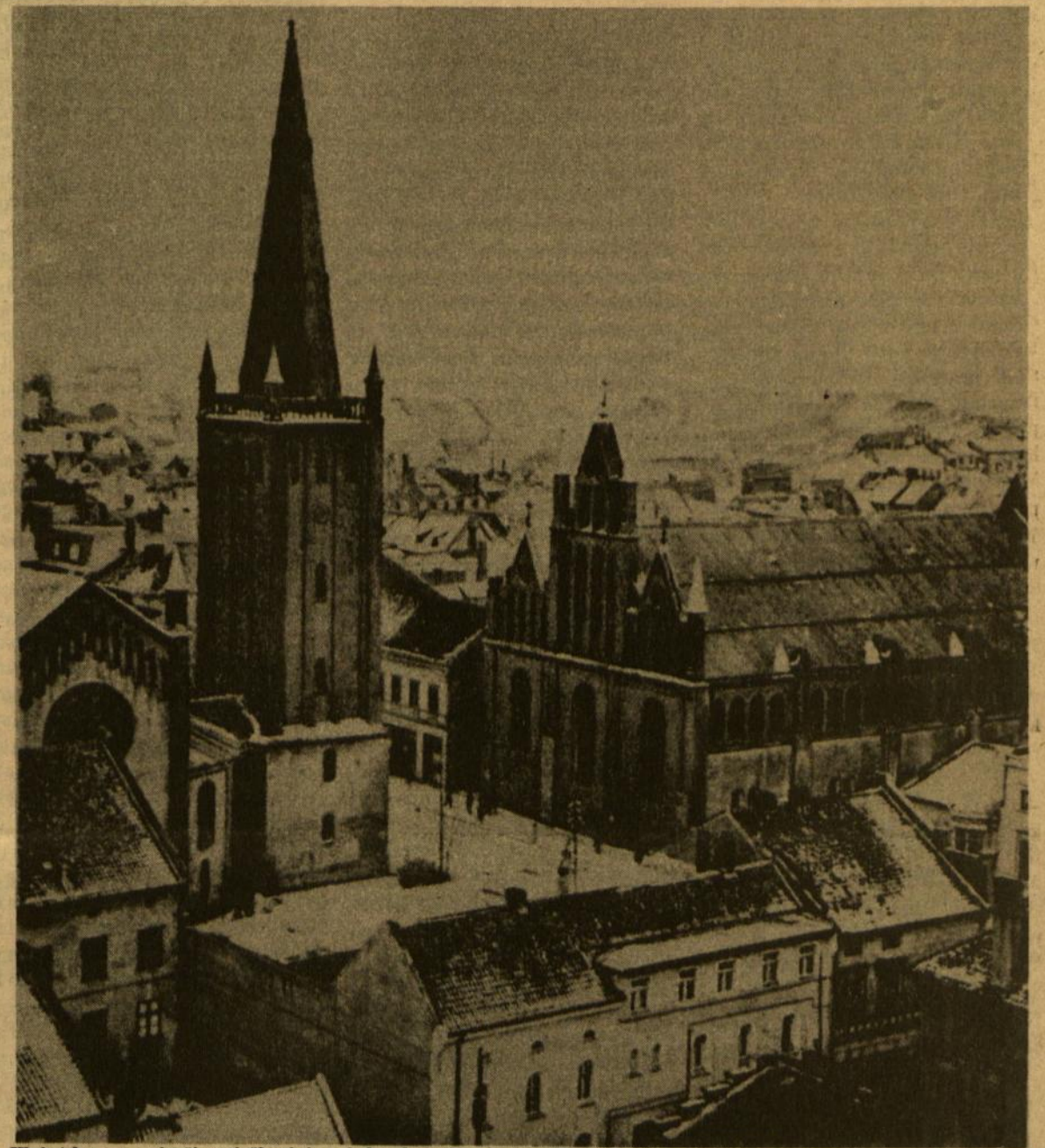
Pranas Visvydas

netrūko ir Didžiosios Lietuvos garsiųjų „Pupų dėdės su dėdine“, kurie savo pasakojimais suteikdavo visada savo klausytojams nemažai juoko. Jomarko metu pramogų netrūko, tik jo lankytojams pritrūkdavo ne vien li-tu, bet ir centų.

Tikriausiai iš ūkininkų samdinių tarpo buvo kilęs tada daugeliui žinomas pasakojimas, kad, nuvykus pirmą kartą į Klaipėdą, reikalinga pabučiuoti storos vokiečių užpakalinę kūno dalį. Šis pasakojimas buvo plačiai žinomas ne vien suaugusiųjų, bet ir vaikų tarpe. Todėl privažiavus miestą arklių traukiamu vežimu, suaugusieji, prisimindami pasakojimą, žvelgė šypsodamiesi į vienas kitą, o vaikai baimingais žvilgsniais dairėsi, akimis ieškodami tam tikslui laukiančios vokiečių. Bet, įvažiavus į miestą, baimė išnyko kaip rytmečio rūkas, ją nustelbė niekada nematyto miesto vaizdai: švarios, tašytomis akmenimis grįstos arba asfaltu išpildytos gatvės, arklių pasagų sukelti garsai ataidėjo nuo senovinių ir įdomių namų mūrų, ratai sukosi — kaip buvo sakoma — „kaip sviestu patepti“. Aikštėse ir prie kai kurių namų langų žydėjo gėlės, ir virš namų stogų stiebėsi į padanges kai kurių bažnyčių bokštai ir fabrikų aukšti kaminai.

Dangės — arba dabar vadinamos Danės — upė dalijo miestą į pietinę ir šiaurinę pusę. Jos buvo sujungtos Biržos ir Karolio tiltais. Laivų praplaukimui Biržos tiltas būdavo nusukamas į šoną, o Karolio tiltas per viduri pakeliamas į viršų. Dangės pakraščiais vasaros metu buvo matyti daug įvairaus dydžio ir grožio laivelų. Prie Luisės gatvės, šiaurinė Dangės pakrantėje, stovėjo miesto rotušė. Praėjusio šimtmečio pradžioje tame pastate kurį laiką buvo apsigyvenusi Prūsijos karalienė Luisė, bėgdama nuo Napoleono kariuomenės. Prie pat Biržos tilto stovėjo miesto Biržos rūmai su bokštu. Tiltu pietinėje pusėje prasidėjo senamiestis.

Senamiestis buvo įdomiausia miesto dalis. Trečiadieninių ir šeštadieninių turgu metu čia vykdavo didžiausias judėjimas. Turgadieniais viena Turgaus gatvės pusė buvo skirta gėlių, vaisių ir pieno produktų pardavimui. Ne vien vietiniai ūkininkai siūlydavo savo prekes, bet ir iš netolimos Žemaitijos atvykusios moterėlės prekiaudavo pievų gėlėmis ir lietuviškų miškų uogomis bei grybais. Kartą jau kurį laiką Klaipėdoje gyvenanti iš Žemaitijos kilusi mergina, pamąčiusi senutę žemaitę su pilna pintine mėlynių, rodydama į jas ir apsimedama nemokanti lietuvių kalbos, užklausė senutę vokiškai: „Was kosten?“ Senutė, pasižiūrėjusi į ją, atsakė žemaitiškai: „Tep, tep, panele, jos valgomos skostos ir naskostos“. Dauguma ūkininkų parduodavo ūkio gaminius tiesiog iš vežimų. Jie turėdavo teisę pasistatyti savo vežimus tarp Dangės ir Turgaus halės esančioje aikštėje arba prie Dramos teatro. Be to, galvijai būdavo parduodami Galvijų turguje, šienas — Šieno turguje ir malkos

Klaipėdos senamiestio prieškarinis vaizdas: kairėje — evangelikų reformatų bažnyčia Laukininkų gatvėje, dešinėje — evangelikų liuteronų Šv. Jokūbo bažnyčia, vietinių dar vadinta Žeminių bažnyčia (dalis parapetų buvo ūkininkai) arba Laukininkų bažnyčia (nuo Laukininkų gatvės vardo).

— Malkų turguje. Po Turgaus halės stogu buvo galima gauti namuose gaminto maisto: mėsos, duonos ir pieno produktų. Šalia Turgaus halės ir tvirtovės griovio, kurios klaipėdietės moterys turėdavo turgaus dienomis savo „kavines“, mažus kioskus su kvapia, karšta kava, kurią ypač žiemos metu mėgdavo gerti į turgą atvažiuoję ūkininkai. Šviežia ir rūkyta žuvis būdavo žvejų moterų pardavinėjama tiesiog iš tvirtovės griovyje prištų valtelių. Turgaus ir Laukininkų gatvių sankryžoje stovėjo to laiko didžiausi Lass'o prekybos namai, įdomiai išdekoruotos vitrinos pritraukdavo nemažai smalsuolių. Ypač prieškaldiniu laiku šios vitrinos būdavo apstotos daugybės vaikų, nes jiems būdavo didžiausias malonumas stebėti judančias, krutancias figūras ir per kalnus bei tunelius važiuojančius traukinėlius. Šioje apylinkėje būdavo daug vyrų ir moterų rūbų parduotuvių, kuriose būdavo didžiausias malonumas stebėti judančias, krutancias figūras ir per kalnus bei tunelius važiuojančius traukinėlius. Šioje apylinkėje būdavo daug vyrų ir moterų rūbų parduotuvių, kuriose būdavo didžiausias malonumas stebėti judančias, krutancias figūras ir per kalnus bei tunelius važiuojančius traukinėlius.

Šių turgaviečių apylinkėje buvo Dramos teatras, kurio aikštėje, viduryje, stovėjo Klaipėdos mieste gimusio poeto Simano Dachio šulins su Taravos Anelės statula. Dramos teatro scena dalijosi lietuviai ir vokiečiai, kiekvieni statydami savo veikalus atskiru laiku. Dramos teatre statomų lietuviškų veikalių kritiką rašydavo Valerija Anyšienė *Važiuojančių dienraštje*. Šiame teatre

kartais taip pat gastroliuodavo iš Kauno atvykusi Lietuvos valstybinė opera. Bilietų kasa būdavo duonos ir pieno produktų. Šalia Turgaus halės ir tvirtovės griovio, kurios klaipėdietės moterys turėdavo turgaus dienomis savo „kavines“, mažus kioskus su kvapia, karšta kava, kurią ypač žiemos metu mėgdavo gerti į turgą atvažiuoję ūkininkai. Šviežia ir rūkyta žuvis būdavo žvejų moterų pardavinėjama tiesiog iš tvirtovės griovyje prištų valtelių. Turgaus ir Laukininkų gatvių sankryžoje stovėjo to laiko didžiausi Lass'o prekybos namai, įdomiai išdekoruotos vitrinos pritraukdavo nemažai smalsuolių. Ypač prieškaldiniu laiku šios vitrinos būdavo apstotos daugybės vaikų, nes jiems būdavo didžiausias malonumas stebėti judančias, krutancias figūras ir per kalnus bei tunelius važiuojančius traukinėlius.

Gyventojai, kurie nemėgo teatro statomų veikalių, lankydavo kino teatrus. Mieste buvo keturi kino teatrai: „Capitol“, „Apollo“, „Kammerspiele“ ir vienas kinas kareivinėse. Nors jis buvo visų pirma skirtas kareiviams, ji galėjo lankyti ir civiliai gyventojai už visai žemą kainą. Kareivinėse esamame kine rodomi filmai nebebuvo naujausi, užtai bilietų kainos būdavo žemos ir daugelis jomis pasinaudodavo. Prieš rodomo filmo pradžią visada pasigirdavo per garsiakalbį iš plokštelės dainuojama daina: „Martyt, sa-kyk, kur tu nuėjai, aš laukiau visą dieną, o tu neatėjai...“

Mieste buvo įvairių bažnyčių, sinagogų ir kitokių maldos namų. Turgaus gatvės pietrytinėje pusėje, kur turgadieniais ūkininkės pardavinėdavo pieno produktus ir kiaušinius, stovėjo vokiečių evangelikų-liuteronų Šv. Jono bažnyčia. Jos smailius 75 metrų

aukščio bokštas buvo matomas iš tolimos, dar neprivažiavus miesto. Bažnyčios pirmakė stovėjo kitoje gatvės pusėje jau nuo 1540 metų. Senajai bažnyčiai nukentėjus didžiojo gaisro metu, kampinis akmuo jos atstatymui buvo padėtas 1696 metais. Po jos atstatymo į ją buvo perkeltas gaisro metu nenukentėjęs senosios bažnyčios storai auksu padengtas altorius su Bouterwieck tapytu paveikslu: Alyvų sode angelas stiprina ant žemės parpuolusį Kristų. Altorių buvo padovanojęs vienas Lietuvos lenkų dvarininkas savo Klaipėdoje gimusios jaunos žmonos Anna Reimer atminimui, po kuriuo ji buvo ir palaidota. Naujosios bažnyčios altoriaus abiejose pusėse stovėjo Alberti išdrožinėtos žmogaus dydžio mėsos skulptūros, vaizduojančios Kristų ir Mozę. Priešais altorių stovėjo meniško darbo krikštykla, o kiek toliau, bažnyčios vidurio link, buvo panašios kūrybos sakykla. Johannes Mosenengel 1710 metais statyti vargonai pasižymėjo gražiu sąsaskambiu. Paskutiniu vargonininku prieš bažnyčios sunaikinimą buvo V. Voska, kuris savo disertaciniam darbui buvo pasirinkęs Mažosios Lietuvos dainų ir giesmių melodijas. Bet, kaip kartą kun. Ansas Trakis rašė: „Žinoma, jau tuo metu (1938-39), kada vokiečiams rūpėjo to krašto vokiškumą įrodyti, tai toks darbas net vokiečių universitetams nebuvo priimtinas“.

Iš pradžių bažnyčia buvo pastatyta be bokšto, bokšto ji susilau-

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Dėl mūsų kalbos • Prieškarinė Klaipėda prisiminimuose • Janinos Giedraitienės „Klionė į niekur“ • Julius Kelero eilėraštis Konferencija dėl humanitarinės pagalbos Lietuvai (2) • Įsteigta Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija • Petro Aglinskio muzikos kūrinio premjera Čikagoje

Klaipėda praeities prisiminimuose

(Atkelta iš 1 psl.)

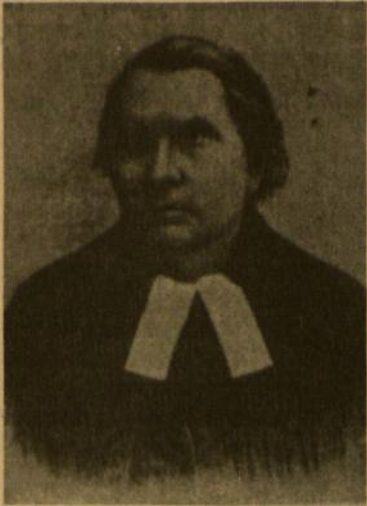
kė tik 1864 metais. Po bokšto pristatymo į jį buvo įkelti senosios bažnyčios 1620 metais Elbing'e nuliedinti varpai, kurie vėliau gražiu sąskambiu gausdavo virš miesto stogų, iki sudužimo per praėjusį karą.

Šv. Jono parapija turėjo apie 17 tūkstančių parapičių. Sekmadieninės pamaldos buvo vokiečių kalba, tik Vasario 16-osios progomis jos vykdavo lietuvių kalba. Vasario 16-ąją į bažnyčią išgyudavo Martyno Gelžinio vadovaujamos „Santaros“ organizacijos uniformuoti nariai su savo vėliavomis, sukeldami pasipiktinimą ne vien vokiečių, bet ir pamaldžių lietuvininkų tarpe, nežiūrint, kad kartais lietuviškai pamokslą pasakyti būdavo kviečiamas net pats Klaipėdos krašto bažnyčių superintendantas (vyskupas), kun. Otto Obereigner.

Šv. Jono bažnyčios kaimynystėje, prie Laukininkų gatvės, stovėjo vokiečių evangelikų-reformatų bažnyčia su masyviu bokštu, matomu iš toli miesto panoramoje. Po didžiojo gaisro 17-ojo šimtmečio pradžioje ji buvo pirmoji, kuriai kampinis akmuo buvo padėtas 1681 metais. Nors vėliau perstatyta, bet liko stovėti toje pačioje vietoje, kol praėjusio karo audra ją visai sunaikino. Ji nebuvo didelė, neturėjo jokių ypatingų vidaus išpuošimų, kaip ir visos kitos evangelikų-reformatų bažnyčios, kuriose vyrauja vien Dievo Žodžio skelbimas. Šiai parapijai priklausė apie 950 narių, susidedantių iš vokiečių ir anglų, škotų, olandų bei prancūzų palikuonių. Sekmadieninės pamaldos būdavo vokiečių kalba.

Priešais evangelikų-reformatų bažnyčią stovėjo Šv. Nikolajaus evangelikų-liuteronų bažnyčia, viena iš seniausių bažnyčių mieste. Iš tikro ši bažnyčia stovėjo anksčiau visai kitoje vietoje, tik po minėto didžiojo gaisro jos atstatymui kampinis akmuo buvo padėtas 1686 metais prie Laukininkų gatvės. Čia ji buvo 1855–1856 metais vėl perstatyta. Bokšto ji neturėjo, nes taip buvo suplanuota ją statant. Kadangi bokštas pamaldiesiems lietuvininkams — kaip būdavo pasakojama — reikišė išdidumui, o išdidumas — nuodėmė, dėl to ji ir liko be bokšto. Jos abu varpai kabėjo pritvirtinti stogo viršuje, gausdami siūbuodavo virš Laukininkų gatvės šaligatvio. Bažnyčios vidus buvo erdvus, su šalutiniais balkonais, kulkus, be jokių ypatingų meniškų išpuošimų. Altoriuje Matthias Gruenewald tapytas paveikslas: prie akmenų parpuolęs Kristus Alyvų darže. Kitokių paveikslų nebuvo matyti, išskiriant toje bažnyčioje veikusių dvasiškių portretus. Tarp jų paminėtinas didelis šalia altoriaus kabantis kun. Janio Pipiro portretas. Kun. Janis Pipirs, kaip jis tada buvo vadinamas, aptarnavo šią parapiją nuo 1882 metų iki savo mirties 1912 metais. Jis buvo vienas iš įymiausių parapijos dvasininkų.

Kun. Janis Pipirs gimė 1833 metais balandžio 23 d. Saipui kaimė, Kretینگalės parapijoje. Po pradžios mokyklos Nimersatėje užbaigimo, jis nuvežamas į Klaipėdą pas kunigą Cipelį tikybos pamokoms ir konfirmacijai. Po konfirmacijos jis lanko Tilžės gimnaziją. Ją baigęs, gavęs valdžios stipendiją, įstoja į Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultetą. Kadangi stipendija buvo maža, jam teko pakelti nemažai vargo ir net kėsti badą. Vis vien, ištvermingai mokymasis, 1859 metais sėkmingai išlaiko baigiamuosius egzaminus ir po jų vyksta į Wittenberg'ą, Vokietijoje, toliau pasigilinti teologijos srityje. Sugrįžęs 1861 metais iš Wittenberg'o, paskiriamas kunigo ir mokytojo pareigoms Nidoje. Ten gyvendamas sukuria šeimą su Mina Krugery-

Kunigas Janis Pipirs (1833-1912)

te, su kuria išgyveno palaimintoje santuokoje 50 metų, užaugindami keturis sūnus ir dvi dukras. Iš Nidos jis paskiriamas 1869 metais Kraupiškų parapijos kunigo pareigoms Ragainės apskrityje. Bet 1871 metais kun. K. J. Česnai mirus Tauragėje, kun. Janis Pipirs pakviečiamas užimti mirusio vietą. Tauragėje būdamas jis ne tik rūpinasi aštuonių kitų parapijų aptarnavimu, bet ir lietuvių evangelikų švietimu ir kultūrinio būvio kėlimu. Caro valdžiai uždraudus lietuvišką spaudą, kun. Janis Pipirs pasidarė knygnešiu, gabendamas iš Prūsijos lietuviškas knygas ir jas platindamas tuolaikinėje rusiškoje Lietuvoje. Už tai jis patenka į caro valdžios nemalonę ir privirstas slapta apleisti Tauragė. Klaipėdoje paskiriamas dvasiško pareigoms Šv. Nikolajaus — Žemininkų parapijoje, kurioje jis veikė giliu pamaldumu ir dideliu užsidegimu iki savo mirties. Jis iškeliavo amžinybėn 1912 metais kovų 29 dieną, eidamas 79-uosius metus, ir palaidotas Lankos apskrityje Skaigirių bažnyčios (dabartinio kinoteatro) kapinaitėse, kur tuo laiku gyveno jo dukrė ir žentas Vessoleckis, tos parapijos kunigas.

Kun. Janis Pipirs buvo labai tautiškai nusiteikęs žmogus. Jis net iš sakyklos ragino parapičius neišsivadėti lietuvių kalbos, mokyti ir vaikus ta kalba, ir ta kalba leisti juos konfirmuoti. Apie save jis sakė: „Ką aš rašau lietuvių kalba, tai yra rašyta ir dūmota lietuviškai“. Šio šimtmečio pradžioje jis parašė ir išleido nemažai religinio turinio leidinių lietuvių kalba. Vienas daugiausia lietuvininkų mėgstamas jo leidinys buvo *Mišių knygės*, lietuviškų pamokslų rinkinys, kuriame kiekvienam sekmadieniui skirtieji pamokslai būdavo skaitomi namuose, negalint nuvykti į bažnyčią. Deja, šių pamokslų rinkinys buvo išspausdintas tik po jo mirties, 1913 metais Klaipėdoje. Kun. Janis Pipirs buvo plačiai žinomas, kaip gydantis kai kuriuos žmones malda. Jis savo paprastumu buvo visų mėgiamas, nes jam visi žmonės buvo lygūs, nedarė tarp luomų jokių skirtumų.

Šv. Nikolajaus bažnyčia po Pirmojo pasaulinio karo buvo pavadinta Šv. Jokūbo vardu, nors vietinių gyventojų tarpe ji ir toliau liko vadinama Laukininkų arba Žemininkų bažnyčia, galbūt, kad jai iš 15 tūkstančių parapičių priklausė 5,400 ūkininkų. Ji buvo taip pat žinoma kaip lietuvininkų bažnyčia, nors sekmadieninės pamaldos jau buvo vykdomos vokiečių ir lietuvių kalbomis. Be kun. Janio Pipiro dar paminėtini ir kai kurie kiti šioj parapijoje veikę dvasininkai: Kristupas Sernius, Hugo Reidys, Redmeris ir Indijoje gimęs Martynas Lokys, Čikagoje mirusio vyskupo Anso Trakio giminaitis, sulaukęs vos 37 metų, miręs staiga Klaipėdoje.

Bažnyčios vargonai nebuvo lengvi groti, kaip kartą pasakojo dabar Čikagoje gyvenantis Jurgis Lampsatis, buvęs tos parapijos narys. Šv. Jokūbo bažnyčia buvo nugriauta, karui užsibaigus.

Laukininkų gatvės pietiniame gale, prie „Kūlių vartų“, buvo taip pat Sakytojo Idzelio maldai skirti namai. „Kūlių vartais“ vadinosi ta vieta dėl ten senovėje stovėjusių kūlinių — akmeninių vartų, kurių likučiai pašalinti 1938 metais, platinant Mannheimo gatvę. Dabartinis „Kūlių vartų“ pavadinimas neatitinka istorinę praeitį.

Už galvijų turgaus, į vakarus, prie Malūnų pylimo gatvės, buvo maža konservatyvių „senliuteronų“ bažnytelė, kurioje kun. Abromatis vesdavo lietuviškas pamaldas. Kiek daugiau dar buvo kitų maldos namų ir sinagogų senamiestyje, nelengva beprisiminti.

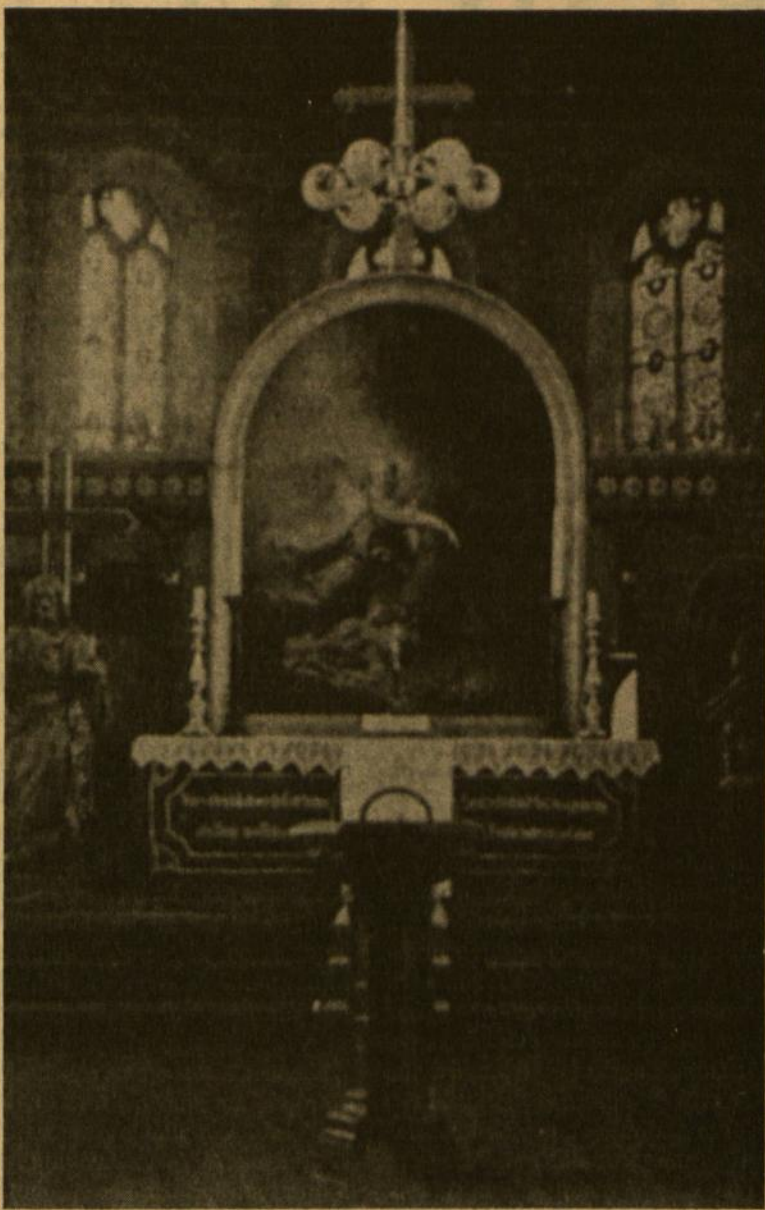
Šiaurinėje miesto dalyje, prie Puodžių gatvės, stovėjo raudonų plytų grynai gotikinio stiliaus, trijų navų, architekto Meyer statyta Romos katalikų bažnyčia. Romos katalikai jau susirinkdavo šv. Mišioms 1722 metais statytoje medinėje bažnytelėje. Tada parapija turėjo apie 250 narių. Naujoji bažnyčia pastatyta 1784 metais, tik jos bokštas buvęs taip „nevykusiai“ pastatytas, kad ji reikėjo 1799 metais vėl nugriauti. Bokštą nugriovus, laivai prarado gerą keldrodį įplaukimui į Klaipėdos uostą, todėl pagal laivininkystės pageidavimą bokštas buvo 1812 metais vėl atstatytas. Jis dabar buvo „graužas“, kaip ir visų kitų bažnyčių bokštai miesto panoramoje, ir gerai matomas iš Baltijos jūros pusės. Karo audra sunaikino ir šią bažnyčią.

Romos katalikų bažnyčios pašonėje buvo Sakytojo Anso Baltrės dvasiškam surinkimui skirti namai, kuriuose susirinkdavo jaunoji lietuvių evangelikų-liuteronų karta ne vien maldai, bet ir tautinės veiklos išvystymui. Puodžių gatvės 11 numeris jauniesiems lietuviams liuteronams buvo gerai žinomas adresas. Čia buvo veikiamas nepriklausomai nuo Klaipėdos krašto bažnytinės vyriausybės. Anas Baltrė gimė 1884 metais Klaipėdos krašte ir mirė 1954 metais Kretingoje, kur jis vėlesniais metais gyveno, Klaipėdai atitekus vokiečiams, Anas Baltrė, būdamas diakonu-kunigu, dvasiškai aptarnavo ten esančius evangelikus. Jis buvo Čikagoje mirusio vyskupo Anso Trakio dėdė.

Klaipėdos uosto apylinkėje esančioje Malkų gatvėje stovėjo anglikonų pilko mūro bažnyčia.

Angliškos gotikos stiliaus bokštas jau iš tolo liudijo praeiviams šios bažnyčios kilmę, dar net nespėjus perskaityti bokšte didelėmis raidėmis išrėžto „English Church“ pavadinimo. Apie 1778 metus tarp Klaipėdos ir Anglijos išsivysčius judriai prekybai, mieste išaugo nemaža anglų kolonija. Tuo pačiu laiku buvo numatyta net bažnyčios statyba, kurios tikslui turtingieji prekybininkai broliai Simpsonai padovanojo net sklypą žemės. Bet Napoleonui pravedus kontinentinę blokadą, anglų įtaka Klaipėdoje žymiai silpnėjo, numatytosios bažnyčios statyba nebebuvo įvykdyta, žemės sklypas panaudotas igulos mokyklai ir joje aikštės įrengimui. Anglikonams vis vien pasisekė 1863 metais pasistatydinti nuosavą bažnyčią prie minėtos Malkų gatvės, kurios statybai vietą padovanojo Klaipėdos miestas. Be įvairių kitų statybų reikalingų aukų, 30 svarų sterlingų gauta ir iš Anglijos karalienės Viktorijos. Visa statyba užtruko maždaug dvejus metus ir su visu įrengimu kainavo 1,800 svarų. Bažnyčia nebuvo didelė, talpino tarp 150-200 tikinčiųjų, bet buvo jauki, ir su gerais vargonais. Spalvoti vitražai, palubėse virš altoriaus lanko kabantis anglų karališkas herbas, sienose pritvirtintos juodo marmuro lentos su anglų kalba išrašytas „Tėve mūsų“, „Apaštalių išpažinimo“ ir „10 Dievo įsakymų“ tekstais teikė joje atsilankiusiems ypatingo dvasinio pakilimo jausmą. Bažnyčia pašventinta 1863 metų rugpjūčio 2 dieną pirmųjų pamaldų metu, kurioms vadovavo šios bažnyčios steigėjas The Reverend C. R. de Haviland, konsularinis kunigas Baltijos kraštams. Anglijos karalienės Viktorijos 50 metų sukakties proga parapičiai net sugiedėjo pamaldų užbaigoje „God Save the Queen“. Bet metas bėgant, prekybai su Anglija vėl sulėtėjus, pradėjo nykti ir ši parapija, kol ji vieną dieną visai sunyko. Dar iki paskutinių dienų virš bažnyčios durų auksinėmis raidėmis liudijo anglų kalba įrašas, kad toje bažnyčioje 1900 metais sausio 1 dieną kun. Hopgoord vadovavo paskutinėms pamaldoms anglų kalba.

Vėliau Anglų bažnyčia priklausė Šv. Jono parapijai, sekmadieninės pamaldos būdavo vedamos vokiečių kalba. Tik Klaipėdos igulos evangelikams kariam

Evangelikų liuteronų Šv. Jono bažnyčios Klaipėdoje altorius.

A. Hennig nuotrauka

pamaldas vedė lietuvių kalba kariuomenės evangelikų kapelionas kun. Petras Dagys, miręs prieš keletą metų New York'e. Kun. Petras Dagys, gyvendamas Klaipėdoje, nuo 1935 iki 1939 metų redagavo *Lietuvos Evangelikų kelią*. Apie Klaipėdoje buvusią anglų koloniją prieškariniais metais dar liudijo kai kurios angliškos skambančios pavardės kaip Wilson, Simpson ir kitos panašios, o Antrajam pasauliniam karui užsibaigus — vien tik be bokšto ir stogo esantis bažnyčios mūro griuvėsiai. Tarp Romos katalikų ir Anglų bažnyčių esamoje miesto dalyje dar buvo ir kai kurių kitų tikybų maldos namų.

Malkų gatvę einant senamiesčio link, dešinėje pusėje buvo matyti dideli, aukšti „Lietūkio“ sandėliai, o kairėje — teismo ir kalėjimo pastatai. Prie Karolio tilto ir keltuvo į Smiltynę prieplaukos dar stovėjo didelis Lietuvos muitinės pastatas.

Klaipėda jau turėjo ir vietinę radijo stotį. Stoties siųstuvas buvo prie Jakų, o radiofono studija Prezidento Smetonos alėjoje esančios pašto įstaigos antrajame aukšte, beveik priešais sovietinės ambasados šviesaus mūro daugiaaukštį pastatą. Studijos sienos ir net durys buvo išmuštos stora oda pašalinių garsų sulaikymui. Tuo laiku stoties pranešėju buvo A. Gustaitis. Be kasdieninių žinių ir kai kurių kitų programų, jis reklamavo iš Jono Karvelio gaunamas naujai išleistas plokšteles. Radijo klausytojai dažnai girdėdavo Dolskio dainuojamos dainos skundą apie Palangos jūroje nuskenusią meilę, taip pat ir Šabaniausko dainuojamas dainas bei „Pupų dėdės su dėdėne“ linksmus pasakojimus. Dargi gubernatūros patarėjas švietimo reikalams, Mykolas Šlaža, turėjo lietuvių kalbos pusvalandį, kurio metu jis dėstė lietuvių kalbą šios kalbos nemokantiems. Jis, be to, buvo lietuvių kalbos dėstytojas vokiškoje mokytojų seminarijoje, esančioje stoties gatvėje. Klaipėdos radijo stotis pradėdavo kasdieninę programą signalu „Lietuviais esame mes gimę“, po to eidavo Sakytojo Anso Baltrės maldos žodžiai. Sekmadieniais stotis transliuodavo pamaldas iš įvairių bažnyčių.

Klaipėda buvo turtinga įvairiausia spauda. Mieste būdavo spausdinamos ne vien knygos, bet ir net penki dienraščiai, daugiau negu visoje tuolaikinėje Lie-

tuvoje. Šiaulių gatvėje „Ryto“ bendrovė spausdino tris dienraščius: gotinėmis raidėmis *Lietuvos keleivį*, skirtą daugiau Klaipėdos krašto lietuvininkams; lotyniškų raidynų *Vakarus* ir vokiškai *Baltischen Beobachter* lietuvių kalbos nemokantiems. Liepojos gatvėje W. Siebert leidykla spausdino ir leido *Memeter Dampfboot* ir vokiškos pakraipos esantiems lietuvininkams gotiškų raidynų *Lietuwiszka Ceitunga*. Palangos gatvėje „Lituania“ spaustuvė spausdino įvairaus turinio lietuviškas knygas. Kalbą apie spaudą, dar pažymėtina, kad net Klaipėdos miesto burmistras Wilhelm Brintlinger ne vien skaitė lietuvišką *Gimtąją Kalbą*, jis ją ir prenumeruodavo.

Miestas buvo taipgi turtingas ne vien bažnyčiomis, dienraščiais, bet ir knygynais. Be Liepojos gatvėje esančios miesto bibliotekos, Simano Dacho gatvėje buvo Jono Karvelio (anksčiau Karvelio/Rinkevičiaus) knygynas, kuriame be knygų dar buvo galima gauti rašymų reikalingų reikmenų, ypač toje apylinkėje esančių mokslo įstaigų moksleiviams. Kiek vėliau prie knygyno prisijungė Baranauško radijo aparatų prekyba. Priešais Jono Karvelio knygyną, gatvės kitoje pusėje, atsidarė J. Stikloriaus „Aukuro“ skaitykla, kurią vedė Bumbulienė. Skaityklos kaimynystėje buvo dr. Viliaus Gaigalačio „Sandoros“ knygynas, kuriame buvo didelis pasirinkimas lietuviškų religinio turinio knygų ir klaipėdiškių moterų rankdarbių. Lietuvių Tautinio banko kaimynystėje Liepojos gatvėje esantis „Spaudos Fondo“ knygynas pardavinėjo daugiausia pačios leidyklos leidžiamas knygas. Biržos rūmuose, prie Biržos tilto, esantis vokiškas Robert Schmidt knygynas, be Goethe, Schiller ir kitų vokiečių klasikų, parduodavo lietuviškus giesmynus, maldų ir pamokslų knygas. Nors šias knygas įrišdavo dažnai pats knygynas, bet daugiausia jis gaudavo jau įrištas iš Sekunna spaustuvės/rišklos Šilutėje. Sekunna šeima buvo viena iš seniausių Šilutėje. Praėjusio šimtmečio gale vienas šios šeimos narys vedė Luise-Marie Kiebert, kuri buvo iš motinos pusės lietuvių kilmės ir kalbėjo lietuviškai. Ji, atitekėdama į šią spaustuvininkų šeimą, daug pasitarnavo lietuviams krašto gyventojams, aprūpindama juos lietuviškais giesmynais

ir kita lietuviška religing spauda. Net iki 1939 metų ši šeima platinė lietuviškas knygas savo paplapinėje Klaipėdos Jomarko metu.

Kiek tada Klaipėdoje gyvenantys lietuviai pasinaudodavo miesto bibliotekoje esančiomis knygomis, nežinoma. Gal tik retai arba visai ne. Čikagos lietuviškoje spaudoje kartą pasirodė žinutė, kad bibliotekoje nebuvo lietuviškų knygų. Deja, ši žinutė buvo klaidinanti. Klaipėdos miesto biblioteka visą laiką užsisakydavo naujausius lietuviškų knygų leidinius iš Jono Karvelio knygyno. Kiek teko girdėti, jos išsilaikė bibliotekoje net per visą nacių laikotarpį. Šiandien gal sunku kai kam tikėti, bet anais laikais kai kurie lietuviškų knygų mėgėjai vienam ar kitam knygynė nusiųpirkdavo romanų išsimokėjimui, mokėdami nors po vieną litą per mėnesį.

Klaipėda turėjo nemažai fabriku, kai kurie jų net labai aukštais kaminais. Mėsos produktus eksportui gamino „Maisto“ bendrovė Smeltėje. Taip pat Smeltėje, Joniškėje ir net rytinėje miesto dalyje buvo daugybė lentpjūvių, medžio apdirbimo, celiulozės, trašų ir tekstilės įmonių. Klaipėda turėjo ir porą alaus bravorų. Be jų, Tilžės gatvėje stovėjo didelis Arno Jahn malūnas, šokolado ir Wrebliovskio cigarečių fabrikai. Rumiškėse atsidarė aerodromas. Aviacijos ir kariuomenės šventės proga pasiturtintieji galėjo už 10 ar 15 litų paskraidyti miesto padangėmis. Atvykstant vis daugiau darbininkų iš Didžiosios Lietuvos į Klaipėdą rasti darbo, mieste atsirado didelis butų trūkumas, daugelis naujai atvykusių susimesdavo net po porą šeimų į vieną butą, kas vokiškai miesto administracijai visai nepatikdavo. Darbo ieškantieji ateiviai buvo susijungę į „Darbininkų susivienijimą“, kuris savo raštine turėjo Liepojos gatvę.

Lietuva jau turėjo net keletą eksportui reikalingų prekybinių laivų, pavadintų įvairių Lietuvos miestų vardais. Ji turėjo ir vieną karo laivą — „Prezidentas Smetona“, kuris tarnavo jūreivių mokymui ir pajūrio apsaugai. Jo komendantu buvo kapitonas Kaškelis, vyras su jam būdinga ilga barzda.

Mieste vykstant įvairiai prekybai, turėta ir įvairių bankų. Dramos teatro aikštės rytinėje pusėje buvo šviesus Lietuvos Banko pastatas, jo kaimynystėje Tarp-tautinis Žydų Bankas, o kiek toliau Turgaus gatvėje buvo Memelės Bank. Biržos gatvėje: Lietuvos Ūkio Bankas ir Reifeisen Bank. Liepojos gatvėje: Tautinis Lietuvių Bankas ir Prezidento Smetonos alėjoje — Lietuvos Žemės Bankas.

Mieste taip pat netrūko įvairiausių pramogų ir renginių, kiek lietuvių, tiek ir vokiečių gyventojų tarpe, tik nebuvo vietinės operos pastatymų. Šaulių namų sodelyje prie Šiaulių ir Altenbergo gatvių sankryžos gastroliuodavo iš Kauno atvykęs Lietuvos valstybinis simfonijos orkestras. Ne per toliausiai nuo Šaulių namų buvo matyti auksinėmis raidėmis žibantys Vinco Kudirkos žodžiai: „... ir šviesa, ir tiesa mūsų žingsnius teldi“. Taiklesnių žodžių šiai švietimo įstaigai gal niekam kitam nebūtų taip pasisekę sukurti, kaip Vincui Kudirkai. Šios gimnazijos didžiojoje salėje įvykdavo didingi literatūros ir muzikos vakarai, kurių metu tarp kitų rašytojų savo kūrinis skaitydavo *Šimonių likimo* autorė ir literatūrinės premijos laureatė Ieva Simonaitytė.

Paskutiniaiis prieškariniai metais vis daugiau ekskursijų atvykdavo iš Didžiosios Lietuvos, pradėta daugiau domėtis miesto įdomybėmis: bažnyčiomis, uosto įrengimais ir net mieste esančiomis įmonėmis. Ekskursantams nakvynės patalpos buvo įrengtos (Nukelta į 4 psl.)

Paminklas žuvusiems už laisvę Klaipėdoje, Skulptūrų parke. Nuotrauka daryta 1985 metais, dar sovietmečiu, kada turistams jis nebuvo rodomas.

Aldonos Kaminškenės nuotrauka

Likimo negandų nėrinys

Janinos Giedraitienės „Kelionė į niekur“

PETRAS MELNIKAS

Ar žmogus gali daugiau prisikentėti? – toks retoriskas klausimas ateina į galvą, skaitant apie našlaitę prieglaudose, pas dėdes, vėliau – prievarta vokiečių išvežamą į Prūsiją apkasų kasimui, bėgančią su vokiečiais ūkininkais į vakarus, kol rusų fronto Prūsijoje yra apsupami. Po karo grįžusi į Kauną, per nesuipratimą suimama ir išsiunčiama penkeriems metams prie Uralo kalnų. Trejus metus ten gyvena be teisės sugrįžti į namus...

Toks likimo negandų nėrinys vaizdžiai, gan įtaigiai ir įtikinančiai aprašytas Janinos Giedraitienės meninės publicistikos knygoje *Kelionė į niekur* (Vilnius: „Mintis“, 1991). Juodame knygos viršelyje – lyg Dievo Motina, spygliuotom vielom surišta, žvelgianti nustebusiu, tarsi iš medžio išdrožtu, veidu, pravirom lūpom lyg norėdama skustis, o gal tik prašydama teisės kažką pasakyti, būti išgirsta.

Dar neteko skaityti ir taip įtikinančiai išklotų mažos našlaitės jausmų: kai nežinai, ar globėjai tave myli, kai girdi juos paslapčia tariantis gal tavim atsikratyti, nežinai, kaip būti naudinga, kaip ilgai tavim rūpinsis ir kam tave žada perleisti, nes turbūt įkyrėjai. „Vištytė išvalyti sumaniau pati, tikėjau, pagirs. Kur tau, dar išbarė: per arti šiukšlyną darau“ (p. 23). Tokie įvairūs našlaitės vaikystės prisiminimai vis įterpiami knygoje, sušvelnindami pasakojimą apie apkasų kasimą Suvalkijoje, dar

Giedrė Žumbakienė

Amžina naktis, 3 Gravitūra, 22" x 30"

Giedrės Žumbakienės naujausių grafikos darbų paroda vyksta Lietuvos dailės muziejuje. Lemont, Illinois, iki gruodžio 6 dienos.

bą vokiečių ūkyje, rusų apsupimą Prūsijoje ir tremtį prie Uralo kalnų.

Ji visuomet našlaitė, ir jai suaugus jos pavyzdingas elgesys nelaimėse atrodo gerokai anksty-

vo jos gyvenimo įtaigautas. Ji užjaučia kiekvieną žmogų, ji paruošta ir išmokusi būti nuolanki, jausminga, bet kartu nepasitikinti niekuo, nors pati ji padeda visiems. Kažkoks „šventas hero-

izmas“ padvelkia iš suaugusios našlaitės, kai ji nesigina tardoma Kaune, kad nepakenktų draugei Kristinai, kuri Janinai varge buvo padėjusi. Kurį laiką prie Uralo kalnų ji prisiima net brigadininkės nemalonus pareigas, kad tik jos grupei administracija nenusuktų darbadienių. Bet kartą jai benešant brigadai duoną, „kažkas trinkelėjo man per padėklą. Kažkas nutvėręs laikė už alkūnių... Nespėjau net apsidairyti, o duonos nebeliko nė gabaliuko. [...] Ką pasakys merginos?“ (p. 222).

Bėgančiųjų iš Prūsijos apsupimas ir įvairus rusų elgesys ten, nuo brutalumo iki geraširdiškumo, yra nepaprastai įdomus, nes retai kur aprašyta, ne dažnai užtinkama. Papuolusi į praeinančio fronto kautynes, ji buvo granatos sutrenkta. „Nepersime nu, kas buvo toliau, bet kai prablaivėjo protas, pamaciau, kad esu pušyne. [...] Šiek tiek nuo akių nuėjo tiršta migla, tik skaudėjo vieną ausį ir galvoje užė keistas, nesibaigiantis n-n-n-n“ (p. 88). Ji atskiriama nuo vokiečių ir įjungiamą į lenkių, rusių ir ukrainiečių būrius darbams aplesiuose ūkiuose ir dvaruose užfrontėje. Karo gale – pažymėjimą gauna tik iki Lietuvos sienos. Kybartuose, gero žmogaus perspėta, neprisistato paskirstymo punkte ir turbūt taip išvengia automatiško išvežimo į Rusiją, grįžta į Kauną.

Tai likimo laikinai ją apsaugojantis žingsnis į šoną. Bet Kaune atmosfera po karo yra ypatinga. Pogrindžio veikla plataka, slapsti laikraščiai tarp moksleivių ir studentų, įtariamas turbūt yra kiekvienas, teisiamas ir baudžiamas rusų prokurorų už menkniekius. Suimta, ji prisipažino tik skaičiusi jos pašto dėžutę įmestą

vieną laikraštėlį ir nunešusi vienam studentui užrašus, nežinodama apie juose paslėptą laikraštėlį. Ir už tai: nuteisiama septyneriems, vėliau penkeriems metams.

Vargana kelionė šaltame vagonė ir gyvenimas lageriuose prie Uralo kalnų tai jau kitas, pastaruoju laiku gausiai aprašytas tremtinių iš Lietuvos likimo etapas (*Amžino išalo žemė, Ešelonų broliai*, etc.). Janinai padeda išeiti našlaitės gyvenimo mokykla įvairiuose sunkiuose darbuose. Laisvė čia atimta, tik du laiškai per metus leidžiama rašyti, tenka saugotis net uniformotų moterų prižiūrėtojų, pramintų tai „Budeliu“, „Lavonu“, tai „Priesaika“, „Stirna“. Stebėtina, kad vokiečiai kaliniai čia tampa prižiūrėtojai. Viskas išvengiama vagilkų kriminalistių. Jei sveikata leidžia, iškenti pažeminimus, šaltį, bet negali priprasti ir laisvės ilgesio nuraminti: „Tik saulė ir medžiai čia tie patys, kaip tėviškėje, bet šaltesys liūdnas ir pavėsiai šalti... [...] Kad ir ką kalbėtumėme dirbdamos, vis apie tą patį – valgi“ (p. 223). Už įtariamą žingsnį į šalį kelios moterys be ceremonijų sušaudomos.

Po susirgimo pleuritu ateina ir ta savotiška laisvė, be teisės grįžti namo. Pro atvertus vartus iš lagerio išeina verkdama. Nuvežta į kolchozą, sapnuoja saulėtą tėviškės ganyklą ir ieško savo karvutės, nešdama pieno kibirą... Atsiranda dideliame batų sandėlyje... „Apsiviau vienu, geri. Kitus pasiėmiau į ranką. Namų kelionė ilga, prireiks – mąščiau...“ (p. 269). Impresionistinis braižas šioje Janinos Giedraitienės meninėje publicistikoje jautrus ir patrauklus.

Julius Keleras

Julius Keleras

Man patiko ta nuotrauka: stiklas pieno, išsklaidytos vyšnios, liemenėlė. Taip gamta susijungia su daiktu, laikančiu kūną; taip neprityrus šokėja kenčia prakaito lašą, dar nežinanti savo kritimo ribų, taip sklinda drugelis, ar tikriau, tik jo dažas, igarmėjęs prakirpten.

Taip, beje, skliauto ribos, susiliejusios plūsta į pragarmę link nepasiekiamų kopų ir sušalęs keleviis lieka žiemot akmenų keliams nenumaldomiems šviesmečiams. Todėl ir saulau tau, man patinka tavo blakstienos, ilginčios judesio.

Isteigta Lietuvos Reformacijos kultūros ir istorijos draugija

Vilniuje neseniai įsisteigė Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija. Pagal jos įstatus ir programą, Draugija yra nepolitinė ir nekonfesinė. Jos tikslas pasiekti ir jungti mokslo, meno, kultūros ir švietimo specialistus bei atskirus asmenis, besidominčius Reformacijos istorija, ir puoselėti Reformacijos bei protestantizmo istoriją ir reikšmę lietuvių bei lietuviškai raštijai. Draugija įregistruota šių metų liepos 24 dieną Teisingumo ministerijoje.

Draugijos pirmininku buvo išrinktas Sigitas Kregždė, pavaduotojais Donatas Baltiauskas ir Vytautas Gocentas. Steigiamajame susirinkime Mokslių akademijos rūmuose Vilniaus universiteto istorijos fakulteto dekanas Alfredas Bumlauskas pabrėžė, kad geresnis Reformacijos pažinimas gali padėti geriau suprasti protestantiškus Skandinavijos kraštus.

Draugijos veikloje numatyta remti Mažosios Lietuvos ir visų Lietuvos protestantų bei kitų mažumų tradicijas ir istoriją, skatinti istorinį disputą ir istorinės tiesos ieškojimą, remti

tos srities mokslinius darbus ir tyrinėjimus bei jų rezultatų publikavimą. Reformacijos istorikė Ingridė Lukšaitė, Draugijos narė, šiuo metu ruošia studiją apie Reformaciją naujai knygai vokiečių kalba.

Biržuose, istorinėje Radvilų pilyje įrengtame „Sėlos“ muziejuje, Arūnas Baublys kaupia su Reformacija ir protestantizmu susijusius archyvinus eksponatus. Klaipėdoje H. Arnasio vadovaujama naujai įsteigta Vakarų Lietuvos ir Prūsijos istorijos tyrimų centrai. Abu yra Draugijos nariai. Buvo nutarta, kad Draugija jų veiklą parems. Ateityje planuojama steigti Reformacijos muziejų Vilniuje.

Draugijos pagrindinis principas, išreikštas jos įstatuose, yra puoselėti toleranciją ir pagarbą konfesijoms. Pagal profesorių Kregždę, Draugijos pirmininką, bus siekiama dialogo ir bendradarbiavimo su visų konfesijų atstovais, ypač su Romos Katalikų Bažnyčia Vatikano II nutarimų dvasia. Draugijos įsteigimas sutampa su 475 metų Reformacijos jubiliejumi.

metų patyrimo šioje srityje. Jų negalima išvaidyti ar atleisti, nes lietuvių specialistų karta dar nepasiruošus perimti tą darbą.

Pulkininkas Jonas Kronkaitis turi daug metų patyrimo JAV kariuomenėje. Šiuo metu su kitais Baltic Institute nariais stengiasi patarti Lietuvai krašto apsaugos klausimais, nors karta negaunama atsakymų į kvietimus dalyvauti įvairiose apšvietimo programose. Tačiau danų ir vokiečių konsultantų gal ryškiau klausomasi. Jo įsitikinimu, Lietuvai reikia savos kariuomenės, nes be militarinės jėgos švietimui (pvz., Vasario 16-osios gimnaziją Vokietijoje) bei žmogaus teisės. BALF'as visad laikosi teisiškų įstatymų, pagal savo konstituciją. Vienintelis dar gyvas BALF'o steigėjas yra Washington'e gyvenantis Juozas Laučka (jis buvo steigiamojo seimo sekretorius). Pastaruoju (Nukelta į 4 psl.)

Lietuvos ambasados JAV ir JAV Lietuvių Bendruomenės konferencija dėl humanitarinės pagalbos Lietuvai

RAMUNĖ KUBILIŪTĖ

(Tęsinsys iš praėjusio šeštadienio)

Medicininė pagalba

Lietuvos Vaikų vilties komitetas yra JAV LB Socialinių reikalų tarybos padalinys. Komiteto pirmininkė dr. Regina Kulienė apibūdino komiteto darbus. Projektui inspiraciją davė jau su pasisekimu vykstantis lenkų visuomenės projektas su Shriners. Du atrankos komitetai Lietuvoje atranka skolioze sergančius vaikus, kurių padėtis atitinka Shriners ligoninių pareikalavimus, tada Shriners atsiunčiama dokumentacija. Šiuo metu Lietuvos Vaikų vilties globojami vaikai priimti dviejose Shriners ligoninėse, su kuriomis komitetas yra susitaręs (Čikagoje ir Los Angeles), o ateityje gal bus ir Philadelphiaje (iš viso JAV yra 27 tokios ligoninės). Jau 20 vaikų buvo operuojami ir laukia nugarakaulio ištiesinimo operacijų, dar šeši priimti į šią programą, vienas pagrindinių ortopedų vyksta į Lietuvą vesti seminarus. Lietuvos Vaikų viltis kartu su vienu iš jų tėvų juos apgyvendina prieš ir po operacijos.

Lithuanian Mercy Lift „gimė“ 1990 metais iš Lemont, Illinois, įsteigto Lithuanian Hotline iniciatorių eilių; jų tarpe buvo ir Jurgis Lendraitis, kuris kalbėjo konferencijoje. Grupė yra išsiuntusi jau 25 talpintuvus ir keturias siuntas lėktuvu į Lietuvą. Iš pagrindų renkami ir persiunčiami vaistai, medikamentai ir medicininė aparatura. Lithuanian Mercy Lift taip pat dirba su įvairių sričių specialistais – odontologais (ADAL grupe), farmacininkais (LAPAS), neonatologijos specialistais iš University of Illinois. Grupė remia įvairius ligoninių susiporavimus – „sėstyse“, mirtingumo sumažinimo ir motinos sveikatos išlaikymo

projektus.

Deborah Foundation, pagal Jeanne Dorr, stengiasi parūpinti kardiologijos operacijas, aparatūrą, konsultacijas Lietuvos vaikams, sergantiems kritiškais širdies ligomis. Pinigai nuskraidinti visą operaciją (sunkvežimelyje) į Lietuvą buvo sutelkti Stukų ir kitų geradarių. Lietuvoje padaryta pora operacijų, kiti vaikai bus atvežti į JAV. Deborah ligoninės profesionalai buvo sukrėsti esamos padėties per savo keliones į Lietuvą, ir jie žada toliau tęsti tą projektą.

LAPAS – lietuvių farmacininkų grupė turi jau 40 narių. Farmacininkė dr. Angelė Dirkenė konferencijoje paminėjo grupės vėliausius projektus – stengiamasi padėti įsteigti Vaistų informacijos centrą Lietuvoje (Drug Information Center), išryškinti kompiuterio svarbą, stengiamasi priimti ir suformuoti programą iš Lietuvos atsilankantiems čia farmacininkams, konsultuojama su lietuvių visuomene, pavyzdžiui, su Lithuanian Mercy Lift. Dr.

Dirkenė paminėjo vaistų tiekimo nepastovumą Lietuvoje, reikala gaminti vaistus pačioje Lietuvoje ir išvystyti vaistų pirkimą iš Europos kraštų.

Dr. Leonidas Ragas kalbėjo apie odontologų (ADAL) grupės rūpestius, surištus su pagalba Lietuvai. Jis pažymėjo, kad Lietuvoje nėra skiriama pakankamai dėmesio dantų sveikatai ir kad yra šeši odontologijos specialistai, kurie galėtų pasidalinti su Lietuvos odontologais savo patirtimi bei praktika (ne vien profesoriai, bet ir savo srityse praktikuojantys). Kol kas ADAL planai išvystyti pavyzdinę stomatologijos kliniką su vėliausia technika Lietuvoje nebuvo mieliai sutikti odontologijos profesijos asmenų Lietuvoje. Gal tai komunikacijos problemos, gal reikės susitarti su naujai besiformuojančio Sveikatos fakulteto dešytojais Lietuvoje. Tačiau Amerikoje susidomėjimą padėti yra pavykę sukelti – straipsniai apie ADAL ir jų pastangas pasirodė profesionalų spaudoje ir vietiniuose laik-

raščiuose, amerikiečiai odontologai yra įsijungę į veiklą.

Dr. Juozas Laukaitis kalbėjo apie U.S. Baltic Foundation pastangas pagerinti Lietuvos gyventojų sveikatos būklę per projektus įvairiuose frontuose. Tai būtų visuomenės švietimas apie AIDS, rūkymo žalą, aukšto kraujo spaudimo pavojus, neščių moterų sveikatą; sveikatos statistikos rinkimo metodikos pagerinimas (su JAV valdžios Centers for Disease Control pagalba); knygų ir medicininių žurnalų parūpinimas (šiuo metu Lietuvoje tik 18% medicininių literatūros gaunama iš Vakarų); Lietuvos gydytojų švietimas (konferencijomis, trumpomis kelionėmis ir JAV specialioms pasitobulinimo kursams).

Biochemijos inžinierius Alfredas Jakniūnas per savo profesinę organizaciją – American College of Clinical Engineers (kurios jis yra viceprezidentas) žada kvieisti dalyvių iš Rytų Europos į jų 1993 metų pavasarį ruošiamą konferenciją (du iš Lietuvos). Kelionės

Iš konferencijos dėl pagalbos Lietuvai: kairėje – apie Ignalinos atominę jėgainę kalba dr. Kazys Almenas, šalia – dr. Stasys Bačkaitis; dešinėje – sesuo Ignė Marijošaitė,

Lietuvių katalikų sielovados tarybos generalinė sekretorė, ir Regina Kučienė, JAV LB švietimo tarybos pirmininkė. Ramunės Kubiliūtės nuotraukos

Paskutinis išeivijos muzikos kūrinys

MINDAUGAS BIELSKUS

Spėju, kad lapkričio 14 diena įvykusiame koncerte pirmą kartą atlikta Petro Aglinsko „Koncerto siuita iš operos Steel Grin“ greičiausiai bus paskutinis naujas lietuvių išeivių muzikos kūrinys. Šis kūrinys net neišvydo pasaulio šviesos kokioje lietuviškoje parapijoje ar misijoje, bet toli nuo lietuvių, gražioje Olson koplyčioje Trinity Divinity School, Bannockburn, Illinois. Po šio kūrinio aš tikiuosi, kad nebereikės rašyti recenzijų, nes toliau bus stovykliško tipo koncertai, nuo kurių lengva sąžine galėsiu atsikalbinėti. Arba mūsų kolonija bus tik viena iš daugelio vietų gastroliuojančiam tėvynės (Lietuvos) artistui, kurioje mūsų pastabos nelabai įdomios.

Bet grįžkime prie koncerto. Koncertą atliko Westminster kamerinis orkestras, diriguojant James MacDonald. Be premjeros, grojo Franz Schubert bei Maurice Ravel kūrinius. Stephen Hartman atliko solo partiją arba Marcel Grandjany ir Claude Debussy kūriniuose. Orkestras jau dešimtus metus gyvuoja, šiais metais iš viso turės keturis koncertus. Iš šio ir ateinančių koncertų programų sudėties matyti, kad būna įtraukta nauji muzikos kūriniai beveik kiekviename koncerte.

Su orkestru publika sužino per Schubert'ą trečiąją simfoniją. Ši klasikinio tipo simfonija buvo pagrota atsargiai, žiūrint, kad visi įstojimai būtų tikslūs, kiekviena orkestro dalis gerai girdima. Dirigentas parinko ne tokius greitus tempus, kaip mes esame pripratę, klausantis Čikagos ar kitų didmiesčių orkestrų, bet vis tiek jie buvo pakankamai greitai, kad nepranyktų muzikinė mintis. Jei ką kritiškai pridėti, tai šiame atlikime pasigatavo šokių nuotakos, kuri persunkia daug Schubert'o kūrinių, o ypač šios simfonijos trečiąją dalį.

Po šio kūrinio ėjo Petro Aglinsko „Koncertinė siuita iš operos Steel Grin“. Šiame koncerte buvo daug dėmesio atkreipta į publiką, kad ji ne vien atsišluos svajotų ar pasibaisėtų, bet ir truputį suprastų, kas vyksta muzikiniame kūrinyje. Kitaip sakant, sektų muzikinę frazę, pagautų formą, įvertintų, ar kompozitorius įtikinančiai ką nors atvaizdavo. Padėti šiai protinei koncerto pusei buvo gerai sutvarkyta programa, kurioje aprašyta kiekvienas kūrinys. Savo kūrinių aprašą pats kompozitorius Petras Aglinskas. Jis supažindino klausytojus su operos siužetu, veikėjais bei kaip jie pažymimi pačioje siuitoje. Per patį koncertą, prieš pradėdant kūrinio atlikimą, orkestras pagrojo ištraukas, kurias dirigentas aiškino.

Operos, iš kurios ši siuita paimta, tema liečia šiuolaikinius įvykius. Iš veikėjų vardų – Mata, Rurick, Igor lengva spėti, kad vaizduoja buvusios Sovietų Sąjungos gyventojus. Pagrindinė veikėja, Mata, išteka už amerikiečio, atvyksta Amerikon, grįžta su vyru į gimtinę, kur vyras stengiasi įpiršti žmonėms primityvų pradinį kapitalizmą. Opera išsako, kokie jausmai bei mintys kyla, susikryžius Rytams ir Vakarams. Vakarai vaizduojami per Amerikos kapitalistą, Matos vyrą, jo vakarietiška pasauli, su jo visokiom ydom, pavyzdžiui, jis kalbina kekšę valgyti sūrinių pyragą. Taip jis gaudo tam tikrą pasitenkinimą. Rytiečiai vaizduojami per patią Matą, per partijos funkcionierių, kuris peršą naują tikėjimą, per Oskar, kuris išgyvena buvusią okupaciją ir nežinomą ateitį.

Patį muziką yra gan prieinama klausytojui. Pavyzdžiui, paimta muzikinė mintis iš Oskar arijos „Kiaulė“ ir duota solo violončelai. Pačioje arijoje išreiškiama

Petras Aglinskas

Jono Kuprio nuotrauka

širdgėla dėl praeities ir susirūpinimas ateitimi. Girdint melodinę violončelės solo, klausytojas gali susigaudyti, kuri dalis yra atliekama, kas yra pavaizduojama. Yra ir kitų aiškių dalių. Kūrinio įtampa išgaunama per šių palyginti aiškių motyvų atvaizdavimą. Kaip programatinis kūrinys, jis tikrai efektyvus.

Petro Aglinsko muzikinį stilių man bus lengviausia apibūdinti, jei rasyčiau, ko jame nėra. Dvyliktonės muzikos, Schoenberg, Webern ar Pierre Boulez, elektroninės muzikos, Karl Heinz Stockhausen, M. Babbitt, minimalizmo, P. Glass; liaudies muzikos, ar tai Gruodžio, ar net Dariaus Lapinsko. Žinant, kad Aglinskas yra baigęs Čikagos DePaul ir Northwestern universitetus, kuriuose pabrėžiamas stiprus teoretinis muzikinis išsilavinimas, manau, kad nesuklysiu, jei pasakysiu, kad jo muzikoje atsispiria dabartinė amerikiečių muzika. Bet tai ne „Rock“, „Broadway“ ar „Blues“, o daugiau akademiška muzika, su ku-

ria klausytojas susitinka koncertų salėse.

Ši kūrinį dirigentas atsargiai vedė, leido pačiam klausytojui įvertinti. Kaip ir per Schubert'o simfoniją, dėmesys buvo kreipiamas orkestro darnumui išlaikyti. Prieš prasidedant koncertui, perskaičius Petro Aglinsko aprašymą, daugiau dramatiškesnio kūrinio. Gal orkestro dydis šį tą pakeistų. Reikia prisiminti, kad siuita buvo atlikta kamerinio orkestro, o ne didelio simfoninio. Pasibaigus pagalvojau ir beveik galėjau įsivaizduoti Georg Solti diriguojant šį kūrinį. Būtų smagu. Reikia atkreipti dėmesį į gerai atliktą anksčiau minėtą violončelės solo „Kiaulės ariją“.

Likusi programa susidaro iš prancūziškos muzikos. Pirmą buvo pagroti du solo kūriniai arba. Pirmas buvo „Arija klasikinio stiliaus arfai ir orkestrui“, parašyta Marcel Grandjany, gyvenusio tarp 1891-1975. Toliau mesnis buvo Claude Debussy „Danse Sacree“ ir „Danse Profane“. Abu solistas atliko techniška gerai, o orkestro grojime nebuvo girdėti to atsargumo, kurio buvo pirmuose kūriniuose.

Paskutinis vakaro kūrinys – Maurice Ravel'io „Ma mere l'oye“ irgi pasižymėjo laisvumu. Iš visos programos šis impresionistinis kūrinys buvo orkestro geriausiai atliktas.

Petras Aglinskas yra baigęs mokslus 1980-ųjų dešimtmetyje. Iš visos to amžiaus išeivijos jis greičiausiai vienintelis kompozitorius. Jei pasižiūrėsi į šios kartos išeivius, tai pastebėsi, kad ir kitose meno srityse yra palyginti didelė tyla. Ši karta liks neapdainuota, neaprašyta. Teks jai pasitenkinti populiaria amerikiečių kultūra, nieko savito nesuagdu. Reikia atkreipti dėmesį į gerai atliktą anksčiau minėtą violončelės solo „Kiaulės ariją“. Likusi programa susidaro iš prancūziškos muzikos. Pirmą buvo pagroti du solo kūriniai arba. Pirmas buvo „Arija klasikinio stiliaus arfai ir orkestrui“, parašyta Marcel Grandjany, gyvenusio tarp 1891-1975. Toliau mesnis buvo Claude Debussy „Danse Sacree“ ir „Danse Profane“. Abu solistas atliko techniška gerai, o orkestro grojime nebuvo girdėti to atsargumo, kurio buvo pirmuose kūriniuose.

Konferencija dėl pagalbos Lietuvai

(Atkelta iš 3 psl.)

laiku BALF'o skyrė Washing-ton'e ir Baltimorėje išsiuntė net aštuonis talpintuvus į Lietuvą.

Lietuvos vyčiai veikia nuo 1918 metų. V. Boris apibūdino Vyčių projektus – buvo išsiųsti septyni talpintuvai į Lietuvą (aštuonis jau pakuojamas). Šiuo metu darbuojamasi padėti Lietuvoje pastatyti katalikų ligoninę, kuri tuo pačiu metu būtų pavyzdinė Amerikos pobūdžio ligoninė technologijos ir administravimo požiūriu. Iš Amerikos atvykstantieji specialistai dirbtų kartu su Lietuvos darbuotojais. Galvojama, kad Mercy International padėtų administruoti ligoninę. Jau gauta Lietuvos vyskupijos leidimai, ieškoma pramonininkų finansinės paramos (iš viso ligoninės pastatymas gali kainuoti 20 milijonų dolerių).

CARITAS įsisteigė Lietuvoje 1989 metais, o Čikagos Caritas sambūris – 1990 metais. Sambūrio valdybos narė Julija Saulienė apibūdino veiklą, kuri vadovaujasi CARITAS šūkiu „Kilti ir kelti“. Siunčiama patalynė, batai, rūbai ir kiti reikmenys parapiniam senelių namams ir kitoms tokioms įstaigoms, ypač kur įvykusios nelaimės (pvz., gaisrai).

Evangelikų liuteronų vyskupas lietuviams išeiviams, Hansas Dumpys, supažindino su parama Lietuvos evangelikams liuteronams. Nors Lietuvos ir išeivijos bažnyčios yra atskiri juridiniai vienetai, per pastaruosius dvejus metus sustatyta struktūra Lietu-

vos 40 parapijų šalpai: visi prašymai suplaukia į Tauragę. Dvylikos narių taryba patvirtina projektų pirmenybę: kodėl reikalingas, kiek kainuosiantis. Iš ten patvirtinti prašymai siunčiami kun. Tamarai Kilerytei-Smitienei Vokietijoje. Kai kurie prašymai išpildomi parapijų Vokietijoje. Pagalba iš Šiaurės Amerikos yra dažniausiai lėšų telkimo pobūdžio, nes, kaip patirta, pigiau siųsti materialinę pagalbą ir talpintuvus per Vokietiją. Jų manymu – efektyvi šalpa yra ta, kuri yra prašymo iš specifinės vietovės specialiam tikslui paten-

kinimas ir parama yra specialiai taikoma. Šalpa yra diakoninė ir dvasinė: bažnyčių remontai, stipendijos, mikrobūsai, kunigiški rūbai, tikybos vadovėliai, giesmynai ir panašiai. Be to, šalpa vykdoma per SANDORĄ, kuri pagalbą teikia visiems, ne vien jų konfesijos nariams.

Lietuvių katalikų religinės šalpos veikla gan gerai visiems pažįstama. Reikalų vedėja Rūta Virkutytė apibūdino šalpos veiklą nuo jos įsisteigimo 1961 metais. LKRŠ teikia materialinę bei dvasinę paramą. Iš pradžių šalpa buvo kukli – maldaknygės

Konferencijos organizatoriai: JAV LB Socialinių reikalų tarybos pirmininkė Birutė Jasaitienė, Lietuvos ambasadorius JAV Stasys Lozoraitis ir JAV LB Visuomeninių reikalų tarybos pirmininkas Algimantas Gecys.

Ramunės Kubiliūtės nuotrauka

Klaipėda...

(Atkelta iš 2 psl.)

Vytauto Didžiojo gimnazijos pastogėje, nes be viešbučių kitų tinkamesnių nakvynės vietų prieinama kaina gal visai nebuvo. Vasaros metu Klaipėdoje įvykdavo Jūros diena, sujungta kartu su Dainų švente. Ekskursijoms iš Didžiosios Lietuvos geležinkelio valdyba duodavo traukinių bilietams 33 1/3 procentų nuolaidą, kuria daugelis pasinaudodavo, važiuojant į Klaipėdą. Tad ne be reikalo ekskursantai galėdavo pilnom krūtinėm traukti: „Prie jūros aukštaičiai, prie jūros žemaičiai, prie jūros visa Lietuva“. Dainų šventė vykdavo miesto sporto aikštėje Bomelsvitėje, „plantožės“ kvepančių pušelių aplinkoje. Atsižvelgdami į vietinių lietuvininkų gilaus pamaldumo jausmus, iš visos Lietuvos suvažiavę pradėdavo su lietuvininkų mėgiama giesme: „Prarake Didelis“. Iš šimtų krūtinų giedamoji giesmė įspūdingai jungėsi su pušelių ir Baltijos jūros bangų ošimu. Tik didžlietuviams dainininkams anksčiau negirdėjus krašto tarmiškų žodžių, kurtais jie pasidarydavo pasityčiojimo objektu. Dainų šventės įvykdavo po saulėlydžio, vakaro glūdomoje.

Pušynų apie Klaipėdą nebebuvo ankstesnio šimtmečio pradžioje. Jeigu dar keletas medžių buvo užsilikę, tuos pačius rusai nusikirtu savo okupacijos metais, palikdami aplink vien skrajojanti smėlį. Siekiant šį skrajojanti smėlį sulaukyti, vokiečių karališkoji vyriausybė nutarė 1834 metais apšodinti didesnius smėlio plotus pušimis. Nuo to laiko apšodintoji aplinka buvo vietinių gyventojų vadinama „plantožė“ – apšodintoji vieta. Ji tęsėsi nuo kareivinių, Bomelsvitės, Štrandvilos, pro Melnragę, Girulius, net iki Kalotės. Pušyne buvo išvedžioti takai kiek pėstiesiems, tiek ir dviratiniams, kiekvienais atskirai. Kaip vienus, taip ir kitus pušynas pritraukdavo kiekvieno metų laikui, suteikdamas pėstiesiems ir dviratiniams didžiausią malonumą. Pušyne buvo ir lėpros liga sergančiųjų ligoninė, kurioje būdavo šia liga sergančių net iš Didžiosios Lietuvos. Paskutiniams prieš karą metais buvo likę tik vienas ar du šia liga sergančių ligoniu.

Klaipėdos miestas turėjo kelias ligonines: Miesto ligoninę, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus, Klaipėdos apskrities ir Žydų ligonines. Dar gal gražiausioje užmiesčio apylinkėje, Bachmanno atkalnėje, buvo daugiaaukštė ligoninė

susilpnėjusio proto ligoniams. Ši psichiatrinė ligoninė apėmė nemažą žemės plotą, apšodintą medeliais, išvedžiotą takais ir aptvertą aukšta, tinklinės vielos tvora. Kartais buvo matyti kai kurie ligoniniai, stovinėjantys prie šios tvoros ir mojuojantys keliu pravažiuojantiems ūkininkams.

Be minėtos lietuvių Vytauto Didžiojo gimnazijos, miestas turėjo ir gausybę kitų mokyklų ir mokslo įstaigų. Iš mokinių arba studentų uniformų ir kepuraičių buvo galima atskirti, kurią mokyklą ar institutą jie lanko. Mieste buvo Pedagoginis institutas su pavyzdine mokykla, Prekybos institutas, Mokytojų seminarija, Muzikos konservatorija, vokiečių berniukų Luisės gimnazija, vokiečių mergaičių Augustės Viktorijos licejas, Šimano Dacho, Kristijono Donelaičio, Imanuelio Kanto pradžios mokyklos, taip pat ir lietuviška Amatų mokykla. Jos visos mokė, švietė, auklėjo priaugančią jaunų žmonių kartą.

Gal gražiausia tuolaikine miesto gatve laikytina Aleksandro gatvė – vėliau pavadinta Prezidento Smetonos alėja. Ji buvo plati, apšodinta per vidurį dviem eilėmis liepų, o vis vien pasivaikščiojimui ji nebuvo mėgiama, kadangi joje nebuvo nei kavinių, nei kinoteatrų, kuriais jų lankytojai būtų pasinaudoję. Be pašto įstaigos ir kiek toliau miesto pagrindinių kapinių arba dar toliau elektrinės bei gyvulių skerdyklos, nieko ypatingesnio šioje alėjoje nebuvo. Ypač vakarais didžiausias judėjimas šaligatviais buvo Liepojos gatvėje, nuo pat Biržos tilto iki maždaug Liepojos aikštės. Šioje gatvėje buvo „Mocca Stuben“ kavinė su muzikine programa, „Plenocentro“ užkandinė-valgykla, kurioje mėgdavo valgyti ne vien lietuviai, bet ir vokiečiai. Ypač valdininkų žmonos, neturėdamos dienomis ką veikti, traukdavo grupėmis iš vienos kavinės ar valgyklos į kitą; namų ruošą atlikdavo tarnaitės. Gatvė visada būdavo pilna žmonių, vyrai nespėdavo kilnoti skrybėlių pažįstamus pasveikinti. Šioje gatvėje buvo dar miesto biblioteka, „Capitol“ kinas, „Metropolio“ kavinė ir kai kurios parduotuvės. Didensenos puotos vykdavo Viktorijos viešbutyje ir Šaulių namuose. Be jų, daugiui patikdavo užsukti į „Sommer“ kavinę Palangos gatvėje, kurioje būdavo net ivairių pramoginių programų.

Be kapinių Smeltėje ir Bomelsvitėje, miesto pagrindinės kapinės pasižymėjo ypatinga dinami Lietuvos Vaikų vilties komiteto globojami vaikai bei jų tėvai. Lietuvių katalikų sielovados tarybos generalinė sekretorė sesuo Ignė Marijosiūtė apibrėžė šios tarybos rolę kaip filtrą. Dėmesys kreipiamas Lietuvos Bažnyčiai, gaunant paramą iš kitataučių. Amerikos Vyskupų konferencija suteikė 1.5 milijono dolerių. Tačiau sesuo Ignė priminė, kad mums visiems reikia rimtai apsvarstyti – kai kitataučiai bus atlikę savo užsibrėžtą tikslą – kas toliau? Reikia tam planuoti.

JAV LB Socialinių reikalų taryba įsisteigė prieš 10 metų. Jos padalinys yra Lietuvos Vaikų vilties komitetas. Taryba turi nuosavą pastatą, kuriame bazuojasi daug pašalpos projektų Čikagos ir apylinkių pensininkams bei sergantiems. Pa duotas prašymas gauti fondacijos dotaciją naujai atvykusių iš Lietuvos paramos projektui. Šiuo metu Socialinių reikalų taryboje vyksta užangažavimo projektas, kurio norima paraginti JAV LB apylinkes (jų arti 80) adoptuoti po vieną Lietuvos mokyklą ar prieglaudą.

(Pabaiga ateinančią šeštadienį)

priežiūra. Didelių medžių pavėsy buvo matyti gražūs senų laikų antkapiai, aptverti geležinėmis tvorelėmis. Visur buvo jaučiama nepaprasta ramybė. Šiose kapinėse 1938 metais buvo palaidotas nuo miesto policininko kullos tragiškai žuvęs lietuvis jaunuolis, kuris buvo tik stebėtoju lietuvių-vokiečių politinio susirėmimo metu Klaipėdos uoste. Jo laidotuvis, dalyvaujant įvairioms lietuviškoms organizacijoms, virto grynai politinėm. Laidotuvių metu neveikė jokia lietuviška įstaiga, užsidarė visos lietuviškos parduotuvės. Net Ieva Simonaitė užsiminė šias laidotuves viename iš jos kūrinių. Prie pagrindinių miesto kapinių 1938 metais buvo pastatyta kapinių koplyčia, kurioje vykdavo laidojimo apeigos. Ji dabartiniu laiku esanti pritaikyta rusų ortodoksų bažnytinėms apeigoms, o iš miesto kapinių esąs padarytas skulptūrų parkas.

Kaip visame Klaipėdos krašte, taip ir pačiame mieste lietuvių gyventojų tautinį susipratimą visą laiką kėlė didieji mažlietuvių veikėjai: dr. Vilius Gaigalaitis, Kristupas Lekšas, Erdmonas Simonaitis, Martynas Januskas, Edvardas Simaitis, Mykolas Šlažas, Endrius Bajoras, Adomas Brakas ir kiti. *Kovų keliais* autorius, Antanas Vanagaitis, išsiskyrė iš kitų dar tuo, kad jis virš savo didelių namų Žaliojoje gatvėje lietuvių tautinių švenčių metu iškeldavo tik Klaipėdos krašto žalią-baltą-raudoną trišpalvę vėliavą, kuri, rašo Bernardas Aleknavičius *Lietuvos Evangelikų Bažnyčios 1990 metų kalendoriuje*, esanti žinoma jau nuo Mindaugo laikų.

Klaipėdos krašto lietuvininkai prieškariniais laikais visai nebesvajavo apie vakaruose esančias žemes kaip jų nuosavybę, jiems rūpėjo kaip išsilaukyti stipriais tautiniu atžvilgiu, kad nenustaustų ir nepamirštų lietuvių kalbos bei tautinių atžvilgių. Draugės susitikusios puldavo viena kitai į glėbį verkdamos, atsiprašindamos, jeigu viena iš jų kaip nors tautiniu atžvilgiu būdavo nusizengusi. Po karo stovio panaikininimo, mieste pagyvėjus vokiečių veiklai, daugelis lietuvių atsidūrė konflikte su savo sąžine. Ūkininkės, atvažiavusios į turgų, ieškojo pažįstamų tarpe patarimo ką daryti, kokia kalba leisti vaikus konfirmuoti bažnyčioje arba į kokios tautybės gimnaziją juos siųsti. Ypačiai valdininkai ir tarnautojai atsidūrė tarp dviejų dvasinių pasaulių, nežinodami, ar vaikus toliau siųsti į Vytauto Didžiojo, ar į Luizės gimnaziją. Bet, kaip dabar žinome, viskas greitai išsprendė, Klaipėdai atitekus vėl Vokietijai.

Daugeliui šiandien gal nebežinoma, kiek tais laikais didžlietuvių savo neapdairumu ir netolerantią laikysena pasidarė žalos vietinių lietuvininkų ir net draugiškai nusiteikusių vokiečių atžvilgiu. Klaipėdiečiai, išsiskirdami iš didžlietuvių savo tikyba, kultūra ir kai kur net tarne bei skirtinga pažiūra į gyvenimą, dažnai didžlietuviams skundavosi: „Jie ne mūsų nori, jie nori tik mūsų žemių“. Panašūs skundai buvo girdėti net po karo pabėgėlių stovyklose Vokietijoje, ypač „screening“ metu. Daugelis mažlietuvių, kovoję už lietuvių teises ir interesus, negalėjo Vokietijoje patekti į lietuviškas stovyklas arba buvo iš jų pašalinti kaip vokiečiai, vien dėl to, kad skundėjai visai nemėgino suprasti kita tarne kalbančių ir kitaip galvojančių savo tautos brolių. Tuo užsibaigė lietuvininkų dalia, teikusi tiek daug šviesos visai lietuvių tautai.

Neliko Memel miesto pavadinimo, nėra jau ir anų laikų Klaipėdos. Liko tik žiupsnelis prisiminimų ir gal kiek subjektyvios istorijos – istorijos knygose.

(Kai kurios datos paimtos iš: H.A. Kurschat *Das Buch vom Memelland* ir iš *Lietuvos Evangelikų Kalendoriaus*.)